

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

УДК 347.79(477)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВЕЗЕНЬ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ В УКРАЇНІ

Аленіна Н.Є.

Одеський національний морський університет

Досліджено структура та зміст правових засад здійснення перевезень автомобільним транспортом. Важлива роль в регулюванні перевезень автомобільним транспортом відводиться правовим нормам, які містяться в нормативних актах. Основним джерелом викладання правових норм у правовій системі України є нормативний акт. Сукупність правових актів певної галузі становить законодавство. Таким чином, нормативні акти, що регулюють автотранспортні відносини складають автотранспортне законодавство, а основу нормативних актів автотранспортного права становлять закони.

Ключові слова: правове регулювання, законодавство, перевезення автомобільним транспортом, перевезення пасажирів та вантажів, автомобільні перевезення.

Постановка проблеми. Перехід України на ринкові форми господарювання зумовив гостру потребу у створенні сприятливої правової бази для розвитку національного підприємництва. Великого значення набуває розробка єдиної наукової концепції, в рамках якої здійснювалося б удосконалення українського законодавства. В цих умовах важливого значення набуває проблема подальшого розвитку і вдосконалення правового регулювання суспільних відносин у сфері перевезення автомобільним транспортом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури різних сторін правового регулювання транспортних перевезень були предметом наукових пошуків багатьох вчених, серед них І.В. Булгакова, В.К. Гіжевський, В. Развадовський, В.Ф. Демішкан, Л.П. Докіль та інші. Водночас, актуальним залишається вивчення правових основ здійснення автомобільних перевезень.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Правові норми, які регулюють взаємовідносини між сторонами у транспортній сфері повинні бути стабільними і незмінними впродовж багатьох років. Але разом з тим, інтеграція України до ЄС та вступ її до Світової організації торгівлі, вимагають постійних змін правового регулювання перевезень, що становить собою прийняття нових нормативно-правових актів у цій сфері. Ця активність з боку нормотворчої діяльності за останній час, свідчить про розвиток правової організації перевезень та ліквідацію застарілих правових актів. Тому можемо вважати що, процес удосконалення транспортного законодавства повинен ґрунтуватися на результатах наукових досліджень.

Мета статті. Метою даної роботи є поняття та аналіз автомобільного транспорту України, визначення системи транспорту та його регулювання. Аналіз нормативно-правових актів, що регулюють перевезення автомобільним транспортом.

Виклад основного матеріалу. Автомобільний транспорт є однією з найважливіших галузей народного господарства. Практично не має жодного підприємства промисловості, будівництва, сіль-

ського господарства, зв'язку та інших галузей економіки де б не використовувався автомобільний транспорт.

На думку І.В. Булгакової: «Автомобільний транспорт – самий мобільний з усіх існуючих видів транспорту. З його допомогою здійснюється повсякденний транспортний зв'язок між підприємствами, закладами та організаціями, між ними і підприємствами інших видів транспорту» [2].

Автотранспорт входить до єдиної транспортної системи України, як його складова частина. Основні його функції:

- забезпечення нормального функціонування виробництва та обігу продукції промисловості та сільського господарства;
- забезпечення потреб будівництва;
- задоволення потреб населення в автоперевезеннях;
- забезпечення оборонних потреб держави.

Здійснюючи перевезення та виконуючи інші, пов'язані з перевезенням види транспортної діяльності, автотранспортні підприємства зобов'язані:

- а) повністю задовольняти потреби населення та народного господарства в перевезеннях;
- б) виконувати плани перевезень вантажів і пасажирів;
- в) забезпечувати збереження вантажів, що перевозяться;
- г) забезпечувати високу культуру обслуговування пасажирів і замовників перевезень;
- г) своєчасно доставляти вантажі у місця призначення;

д) вести свою діяльність ефективно й економічно.

У практичній діяльності автотранспорту бере участь велика кількість автотранспортних підприємств і організацій, в яких задіяний багаточисельний колектив. Ясна річ, що належним чином організувати діяльність з перевезення вантажів, пасажирів, багажу, пошти, забезпечити високий рівень обслуговування пасажирів, їх безпеку при перевезеннях, збереження вантажів і багажу, раціонально використовувати рухомий склад і зменшувати транспортні витрати можливо лише за умови чіткого врегулювання прав

і обов'язків усіх сторін транспортного процесу. Це досягається встановленням державою спеціальних правил поведінки, на основі яких здійснюється транспортна діяльність.

До системи нормативних актів, які визначають засади організації та діяльності автомобільного транспорту, взагалі, та регулюють пасажирські перевезення автомобільним транспортом, зокрема, відноситься Конституція України 28.06.1996 року, яка закріплює головні принципові положення економічної системи, форми власності, планування, соціальні та трудові правовідносини [1].

На думку відомого вченого у галузі транспортного права В.К. Гіжевського: «Автомобільний транспорт – це сукупність транспортних засобів, з допомогою яких здійснюється перевезення пасажирів і вантажів автомобільними дорогами, а також виконання спеціальних виробничих функцій» [3].

В той же час Закон України «Про автомобільний транспорт» дає наступне визначення автомобільного транспорту: «Автомобільний транспорт – галузь транспорту, яка забезпечує задоволення потреб населення та суспільного виробництва у перевезеннях пасажирів та вантажів автомобільними транспортними засобами» [4].

Слід зазначити, що законодавче визначення автомобільного транспорту містить поняття «автомобільного транспортного засобу», яке, у свою чергу, також має нормативне визначення. Так, згідно положень Закону України «Про автомобільний транспорт», автомобільним транспортним засобом визнається колісний транспортний засіб (автобус, вантажний та легковий автомобіль, причіп, напівпричіп), який використовується для перевезення пасажирів, вантажів або виконання спеціальних робочих функцій.

Автомобільний транспорт має ряд досить позитивних особливостей:

- підвищена прохідність автомобілів дозволяє їм переміщуватися різними шляхами;
- найбільша мобільність дає можливість здійснювати доставку пасажирів до пункту призначення без пересадки;
- велика прохідність автомобілів по сучасних шляхах;
- порівняно недорога вартість автомобільних перевезень.

До складу автомобільного транспорту входять:

- автомобільний транспорт загального користування як підгалузь галузі транспорту, покликаний задовольняти потреби населення та суспільного виробництва в автомобільних перевезеннях. Його утворюють перевізники, автостанції, автопавільйони, виконавці ремонту та технічного обслуговування автомобільних транспортних засобів, вантажні термінали (автопорти), вантажні автомобільні станції та контейнерні пункти. До автомобільного транспорту загального користування, відповідно до закону, належать автомобільні транспортні засоби перевізників, що використовуються ними для надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів;
- автомобільні транспортні засоби суб'єктів підприємницької діяльності, установ і організацій, що використовуються тільки для власних потреб;
- автомобільні транспортні засоби фізичних осіб, що використовуються ними тільки для власних потреб.

Виходячи з цього визначення систему транспорту в Україні складають: транспорт загального користування, відомчий транспорт, індивідуальний транспорт.

В Україні до транспорту загального користування відносять автотранспортні підприємства і організації, що перебувають у власності Державного департаменту автомобільного транспорту України. Відмінною рисою транспорту загального користування є те, що він задовольняє потреби в перевезенні вантажів підприємств різних форм власності незалежно від відомчої приналежності, а також у пасажирських перевезеннях населення та переміщення багажу і вантажів громадян.

Щодо питання функцій транспорту загального користування Л.П. Докіль зазначає, що «автомобільний транспорт загального користування перевозить вантажі в містах і промислових центрах для промислових підприємств, торгових, поставчальних і будівельних організацій. На нього покладено завдання з організації міжміських перевезень і централізоване завезення та вивезення вантажів на станції залізниці, у порти й аеропорти. Транспорт загального користування здійснює перевезення і в сільській місцевості, доставляє сільгосппродукцію від виробника до місць її споживання та переробки. Окрім цього транспорт загального користування використовує для організації змішаних перевезень, надає легкові автомобілі державним установам, підприємствам і організаціям для службових поїздок» [5].

До відомчого транспорту відносять підприємства автотранспорту міністерств і відомств України, органів виконавчої та представницької влади, громадських організацій. На відміну від транспорту загального користування, він призначений для обслуговування внутрішніх потреб даного виробничого підприємства, об'єднання чи галузі господарства. Тому на нього покладаються різного роду технологічні перевезення, внутрішньозаводські, внутрішньогосподарські, пов'язані з практичною діяльністю даного підприємства. Розмежування функцій автотранспорту загального користування і відомчого автотранспорту закріплено у статтях 7-10 Статуту автомобільного транспорту та статті 2 Закону України «Про транспорт».

Відомчий транспорт підпорядкований відповідним міністерствам, комітетам і адміністраціям, підприємствам і організаціям, які здійснюють оперативне та господарське керівництво його роботою відповідно до потреб конкретної галузі економіки.

Індивідуальний транспорт – це автомобільні транспортні засоби фізичних осіб (громадян), що використовуються ними для власних потреб.

Відповідно до Закону України «Про автомобільний транспорт» автомобільні транспортні засоби повинні відповідати таким вимогам, порядок визначення яких установлює Кабінет Міністрів України, та забезпечувати:

- безпеку людей, які користуються транспортними засобами чи беруть участь у дорожньому русі;
- відповідність нормам стосовно викидів забруднювальних речовин, парникових газів, електромагнітних завад, рівню шуму та інших чинників негативного впливу на людину та довкілля;
- запобігання пошкодженню транспортними засобами доріг та їх облаштування;

- ефективне використання енергетичних ресурсів, частин і експлуатаційних матеріалів;
- захист від незаконного використання транспортних засобів та запобігання пошкодженню вантажів;
- збереження властивостей безпеки від моменту виготовлення транспортного засобу до його утилізації;
- відповідність іншим вимогам законодавства.

Крім того, відповідно до законодавства всі автомобільні засоби та запасні частини підлягають обов'язковій сертифікації.

Залежно від завдань, які виконує автомобільний транспорт, він буває вантажний, пасажирський і легковий.

На думку В. Развадовського: «Однією з основних специфічних умов роботи автомобільного транспорту є те, що його повсякденна діяльність неможлива без спільних дій всіх учасників транспортного процесу: вантажовідправників, перевізників, вантажоодержувачів, які відповідно до чинного транспортного законодавства наділяються відповідними правами та обов'язками» [6]. При здійсненні пасажирських перевезень суворо визначені права та обов'язки мають як транспортні організації, так і пасажирів.

Гіжевський В.К. зазначає, що «пасажирський автомобільний транспорт призначений для перевезення пасажирів на міських, приміських і міжміських маршрутах і міжнародному сполученні. До пасажирського транспорту відносять автомобілі з кількістю місць для сидіння понад дев'ять, з місцем водія включно, які за своєю конструкцією та обладнанням призначені для перевезення пасажирів та їхнього багажу із забезпеченням необхідного комфорту та безпеки» [7].

В той же час, як виходить зі змісту ст. 1 Закону України «Про автомобільний транспорт», легковий автомобільний транспорт виконує забезпечення власних або службових потреб, а також перевезення незначної кількості вантажу в умовах підприємницької діяльності. До легкових автомобілів відносять автомобілі за кількістю місць для сидіння не більше дев'яти, з місцем водія включно, який за своєю конструкцією та обладнанням призначений для перевезення пасажирів та їхнього багажу із забезпеченням необхідного комфорту і безпеки.

Демішкан В.Ф. відзначає особливу важливість пасажирського автомобільного транспорту. Він вказує: «Пасажирський автомобільний транспорт – важлива складова частина виробничої інфраструктури України. Його стійке і ефективне функціонування є необхідною умовою стабілізації, підйому і структурної перебудови економіки, забезпечення цілісності, національної безпеки, а також покращення умов і підвищення рівня життя населення» [8].

Пасажирські перевезення повинні бути пріоритетним напрямком у діяльності влади будь-якого середньостатистичного регіону чи міста України.

Автомобільний транспорт є одним із найважливіших у галузі народного господарства. Практично не існує жодного підприємства, установи та організації, які не користувалися б послугами автомобільного транспорту. Велика його роль і в задоволенні культурних та матеріальних потреб населення України.

Автомобільний транспорт можна визначити як наймобільніший вид транспорту з усіх існуючих. За його допомогою здійснюється повсякденний транспортний зв'язок між підприємствами, установами, організаціями та підприємствами інших видів транспорту.

На жаль, суттєво знизилась рівень комфортності, якості пасажирських перевезень та їх безпека. Наповнення салонів автобусів загального користування досягло 6 чоловік/метр, що майже вдвічі перевищує світовий рівень.

Підвищився рівень аварійності при зменшенні обсягів перевезень, що пояснюється різким ростом чисельності перевізників, більшість яких не має досвіду організації перевезень, необхідної професійної підготовки щодо безпеки обслуговування, відповідної технічної бази. За даними перевірок МВС і Мінтрансу у приватних перевізників більше 75% автобусів експлуатувались несправними, порушуються режими праці і відпочинку водіїв, тривалість робочої зміни в 1,5-2 рази перевищує нормативну.

Висновки і пропозиції. У зв'язку з тим, що пасажирські автомобільні перевезення, які, на відміну від деяких інших видів транспорту, знаходяться поза державною власністю, вони потребують особливої уваги і зусиль з боку державних органів, фахівців і громадських організацій. З огляду на вищезазначене можна стверджувати, що транспортне законодавство, яке регулює перевезення пасажирів та вантажу автомобільним транспортом, досить детально регламентує такі перевезення. Подальша конкретизація законодавства, яке регулює перевезення, знайшла своє відображення у «Правилах перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні», «Правилах надання послуг пасажирського автомобільного транспорту», а також у наказі Міністерства транспорту та зв'язку України «Про затвердження Типового Технологічного процесу надання послуг пасажирських автостанцій та автовокзалів». Проте, на жаль, і досі не прийняті Правила перевезення пасажирів автомобільним транспортом, які б детально регулювали виключно пасажирські перевезення автомобільним транспортом, що можна вважати значним недоліком.

Список літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Булгакова І.В., Клепкова О.В. Транспортне право України: Академічний курс: Підручник для студ. спец. вищ. навч. закл. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 536 с.
3. Транспортне право України: Навчальний посібник / За ред. Гіжевського В.К., Демського Е.Ф. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
4. Про автомобільний транспорт [Текст]: Закон України № 2344-III від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 22. – Ст. 105.

5. Докіль Л.П., Редзюк А.М., Штанів В.Ф. Основні напрямки розвитку автомобільного транспорту [Текст] // Автошляховик України. – 2002. – № 1. – С. 5–7.
6. Развадовский В. Функции государственного управления транспортной системой Украины [Текст] // Право Украины. – 2004. – № 5. – С. 119–122.
7. Транспортне право України [Текст]: Навч. посібник / Демський Е.Ф., Гіжевський В.К.; За заг. ред. Гіжевського В.К., Демського Е.Ф. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
8. Демішкан В.Ф. Роль автодорожнього комплексу України в сучасних умовах: проблеми і шляхи розвитку [Текст]: Зб. наук. пр. – К., 1998. – 78 с.

Аленина Н.Е.

Одесский национальный морской университет

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПЕРЕВОЗОК АВТОМОБИЛЬНЫМ ТРАНСПОРТОМ В УКРАИНЕ

Аннотация

Исследована структура и содержание правовых основ осуществления перевозок автомобильным транспортом. Важная роль в регулировании перевозок автомобильным транспортом отводится правовым нормам, содержащимся в нормативных актах. Основным источником правовых норм в правовой системе Украины является нормативный акт. Совокупность правовых актов определенной отрасли составляет законодательство. Таким образом, нормативные акты, регулирующие автотранспортные отношения составляют автотранспортное законодательство, а основу нормативных актов автотранспортного права составляют законы.

Ключевые слова: правовое регулирование, законодательство, перевозки автомобильным транспортом, перевозки пассажиров и грузов, автомобильные перевозки.

Alenina N.E.

Odessa National Maritime University

LEGAL ADJUSTING OF TRANSPORTATIONS BY MOTOR TRANSPORT IN UKRAINE

Summary

Investigational structure and maintenance of legal principles of realization of transportations by a motor transport. Important role in adjusting of transportations taken a motor transport to the legal norms that is contained in normative acts. The basic source of teaching of legal norms in the legal system of Ukraine is a normative act. Totality of legal acts of certain industry presents a legislation. Thus, normative acts that regulate motor transport relations fold a motor transport legislation, and basis of normative acts of motor transport right is presented by laws.

Keywords: legal adjusting, legislation, transportation, carrying passengers and loads, a motor transport, motor-car transportations.